

H 16497.

B I J B E L D E R N A T U U R;

ONTWORPEN DOOR DEN BEROEMDEN

J. J. SCHEUCHZER,

In leven Hoogleeraar der Genees- en Wis-
kunde te Zurich, Lid der Keizerlijke en
Koninglijke Engelsche en Pruisische
Maatschappijen der Geleerden.

In 't Nederduitsch overgezet, en met bijge-
voegde Aanmerkingen, uit de beste Uitleg-
geren, nieuwste Natuur- en Oudheid-
kundige, Historische Schriften, Reis-
beschrijvingen en Toegiften
vermeerderd, door

LAURENTIUS MEIJER,

*S. Theol. Doctor en Profesfor Ordinarius, aan 's Lands Hooge
School te FRANKER, Lid van de Hollandse Maat-
schappij der Wetenschappen te HAARLEM,
en Correspondeerend Lid van het Haag-
sche Genootschap tot verdediging
van den Krist. Gods-dienst.*

ZEVENDE DEEL.

Te AMSTERDAM bij
MARTINUS DE BRUIJN,
MDCCLXXXIX.

TOE-TOEGIFT VAN DEN VERTAALER.
GIFT.

OVER DEN RHINOCEROS MET EEN
DUBBEL HOORN, UIT DEN HEERE
P. CAMPER.

§. I.

Vóór den alomme vermaarden, en omtrent de Natuurlijke Historie zeer verdienden, Heer CAMPER was de ere weggelegd, van omtrent dit onderwerp eene duidelijke en zekere naricht der geleerde weereld mede te deelen. In deszelfs *Natuurkundige Verhandelingen over den Orang Ootang*, enz. groot 4to te Amsterdam 1782. uitgekomen, is ook eene *Natuurkundige Verhandeling over den RHINOCEROS MET EEN DUBBEL HOORN*, voorafgegaan van eene *Redenvoering over de aangevaamheden der Natuurlijke Historie, en haare verknogtheid met de kennis der fraaije letteren en der oudheid*, te Groningen 1772. gehouden. Waaruit wij, dewijl het tot het, door den Heere SCHEUCHZER in dit Hoofd-stuk behandeld, onderwerp behoort, niet voorbij kunnen, hier een kort uittreksel aan onze Lezeren mede te deelen.

§. II.

In die Redenvoering haalt de Heer CAMPER *MARTIALIS* aan, die *EPIGR. 22.* de kracht van den rhinoceros aldus beschrijft:

*Namque gravem gemino cornu sic extulit ursum
Faciat ut impositas taurus in astra pilas.*

D. i. „De rhinoceros met het dubbel hoorn smeet den

den beer zoo hoog op, als de stier gewoon is de Toos-
schik-poppen naar het gesternte te smijten." Wel-
ke zwaarigheden en veranderingen van de lezing,
om eene verklaring daarop uit te vinden, die
plaats den Geleerden veroorzaakt hebben, dewijl
men den dubbel-hoornigen rhinoceros niet kende,
word bl. 136, 137. getoond; maar dat PAUSANI-
AS, L. IX. c. 21. p. 750. 'er uitdruklijk van ge-
meld heeft, en getuigt: „Ik zelve heb 'er ge-
zien, welke één hoorn voor op den neus dragen,
en een weinig hooger een tweede, het welk nog-
thans niet groot is; dog op het hoofd hebben zij
geen hoorn." Met twee penningen van Keizer
Domitian, die den dubbel-hoornigen rhinoceros
vertoonēn, van welke penningen bij zommige Ge-
leerden ook gemeld word, word daarop bewezen,
dat dier in de schouw-speelen der Romeinen wel
vaak gezien is: bl. 140, 141. Voorts dat op den
Mosaïken vloer van Praeneste, in den tempel der
Fortuin gevonden, ook een rhinoceros met een
dubbel hoorn te vinden, de aanwezigheid van zulk
een dier in Afrika bewijst, bl. 142, 143. —
[Men vindt dien ingelegden grond ook uitgebeeld
bij den Heer SHAW, *Reizen door Barbarijë*, II D.
bl. 177. daar het ook verklaard, en van den *rhi-
noceros*, die 'er ook, dog zonder hoornen te zien
is, gehandeld word, bl. 183. In de Aantekening
van den Vertaaler word echter gezegd, dat in de
Verzamelingen van de Heeren SLOANE en MEAD
twee hoornen te zien zijn. Ook word 'er in de
achter aangevoegde Aantekeningen van den Heer
TIJDEMAN, bl. 95, 96. iets over de *Eenhoornen der
H. Schrift* gemeld.]

TOE- GIFT. DIE in Afrika, en vooral aan de Kaap, geweest zijn, getuigen, dat de rhinocerosfen twee hoornen hebben. **KOLBE** bevestigt het, en de Heer **BIBERING**, die veel jaaren daar gewoond heeft, zegt, nooit van rhinocerosfen met een enkel hoorn in die geheele land-streek gehoord te hebben. Het zelfde had ook de Baron *Van Plettenberg*, die den Schrijver een rhinoceros kop van de Kaap had toegezonden, in zijnen brief verzekerd.

NIET zonder rede, zegt de Heer **CAMPER** vervolgens, kan ik hier nog bijvoegen, hoe natuurlijk het onbekende dier in het Boek van Job, in het vijfde Boek van Mofes, en in de Psalmen voorkomende, gebragt kan worden tot onzen rhinoceros. Dat **BOCHART** en **SCHULTENS** niet gelukkiger in hunne verklaring over dit onderwerp geslaagd zijn, is, om dat ze onkundig geweest zijn, niet alleen van het aanwezen, maar ook van de veelvuldigheid van den dubbel-hoornigen rhinoceros over geheel Afrika. Dat ook de Ridder **MICHAELIS** in dit gevoelen is overgehaald, en door het woord רִינּוֹס , met afftapping van zijn voorig gevoelen, overtuigd, volgens zijne eigene belijdenis, door den Hr. **CAMPER**, thans den dubbel-hoornigen rhinoceros verftond, word in het slot der Redenvoering nog gemeld.

§. III.

IN de Verhandeling zelve zien wij den kop van dat dier beschreven, wiens uitwendige gedaante zeer treffend en schoon is, en op een vierde verkleind

kleind in eene fraaije afbeelding Tab. I. vertoon^d ^{TOE-}
 word — Het oog staat genoegzaam in het mid-^{GIFT.}
 den, van vooren na achteren gerekend, en van
 boven na onderen op een derde, het welke de
 fierlijkheid vermeerdert — Het beloop van 't
 bekkeneel, vooral na het achterhoofd toe, heeft
 iets van het varken — De neus-gaten zijn lang-
 werpig — De opening van den muil is vrij lang
 — De boven-lip eindigt in een foort van vin-
 ger, waarmede het dier zelf zeer kleine stukjes
 grijpen kan, even als de elephant met den vinger
 van den snuit — De onder-lip is breed en plat-
 achtig — De ooren zijn groot en overeinde
 staande, aan de randen met ijle, maar stijve hai-
 ren, voorzien, glad van binnen en buiten, en
 even beweeglijk als bij de paarden — Het vel
 was zwartachtig, dik en zonder hair. De Heer
 A. SPARRMAN, die zeer veele levendige aan de
 Kaap de goede Hoop gezien heeft, merkt aan, dat
 het vel donker asch-graauw en knobbelig is, (de
 knobbelige huid, behalven aan de pooten, ge-
 tuigt ook de Heer ALLAMAND) meest al een duim
 dik, uitgezonderd den buik, daar het vel glad,
 dun en vleesch-kleurig zijn zou — Ook schijnt,
 dit dier een scherp gevoel te hebben, gelijk ook
 mij in het jaar 1777. te Versailles gebleken is, daar
 de rhinoceros, offchoon met schilden voorzien,
 zoo gevoelig van vel was, dat hij, om het steken
 der vliegen te ontwijken, welken hij om de kort-
 heid van zijnen staart niet kan afweeren, zich ge-
 heel en al in het daartoe gemaakte wadde, op neus

216. OVER DEN RHINOCEROS

TOE en ooren na, verschool — Langs het geheele
 1. DEFT. juk-been is 'er eene dikke en eeltachtige korst, die
 het dier ontzaglijker maakte — 't Schijnt niet,
 dat ze de hoornen, wanneer ze in het wilde en
 hunne vrijheid leven, door wrijven en schuuren
 afflijten: gelijk men doorgaans ziet aan de geene,
 die opgefloten bewaard worden.

§. IV.

SPARRMAN beschrijft een deezer dieren van $11\frac{1}{2}$
 voeten lang, en omtrent 7 voeten hoog, en 12
 voeten dik in den omtrek: en dit schijnt vrij nabij
 zijne volkomene grootte geweest te zijn.

DE maate van den kop, door den Heere CAM-
 PER opgegeven, is de volgende.

De lengte van den snuit tot de ooren	-	26 d.
De midden-lijn van het voorste hoorn	-	$6\frac{1}{2}$
— — — van het tweede —	-	$6\frac{1}{2}$
Affstand tusschen de beide hoornen	-	7
Lengte van het voorste hoorn	-	18
— — — van het tweede —	-	$15\frac{1}{2}$

HIER nevens word de maat ook gesteld van eenen
 kop, door den Hr. ALLAMAND gemeeten, die in
 alles kleiner was, behalven dat het eerste hoorn
 van 27, en het tweede 14 duim was.

§. V.

DE waare plaats van het eerste hoorn is genoeg-
 zaam in eene rechte lijn met den neus van vooren;
 dog in die, welke een enkel hoorn hebben, staat
 het meer achterwaarts. Het tweede hoorn, bij
 allen

allen altoos kleiner, schiet met zijn achterste ge- Toe-
 deelte boven het oog — Het voorste rust op de GIFT.
 neus-beenderen, die met het opper-kaak-been een
 zwaar stuk been uitmaken: het krijgt zijn voedsel
 uit zekere papachtige stof, door middel van eene
 groote menigte bloed-vaten, derwaarts gebragt wor-
 dende — Het tweede rijst op uit de vereenig-
 de voorhoofds-beenderen, en ontvangt insgelijks
 uit dergelijke stof haar voedsel — Beide hoor-
 nen dienen voor het dier tot bescherming en ander
 nut — Dan in den kop, van de Kaap aan den
 Heer CAMPER gezonden, stond het voorste achter-
 waarts over gebogen: waardoor het achterste ge-
 heel onnut, of beiden niet gemakkelijk ofte met voor-
 deel bruikbaar schijnen konden. Dog dit is al-
 toos zoo niet, want men vindt 'er ook, die zelf
 met het punt geheel voorwaarts staan. En hieruit
 blijkt, dat de stand der hoornen in den rhinoceros
 even weinig, als in alle andere gehoornde dieren,
 altoos gelijkformig zal zijn — Aan de beide ge-
 flachten zijn de twee hoornen eigen; hoewel niet
 altijd evenredig aan de grootte van het lighaam:
 ook niet het voorste aan het aan het achterste: dit
 echter is altoos het kleinste — Beiden zijn ze
 zijdelings plat, zoo dat de randen voor en achter-
 waarts gekeerd staan: en het achterste is platter,
 dan het voorste.

VAN des diers ouderdom schijnt de lengte der
 hoornen niet af te hangen; dewijl deeze bij het
 gemis der vrijheid door wrijvingen zeer kunnen af-
 slijten en korter worden — En veel minder

TOE-mag men het tweede hoorn als een gewrogt eener
 GIFT. speelde natuur, gelijk door zommigen gedaan
 is, aanmerken; naardemaal dit tweetal eene echte
soort bepalende eigenschap is van alle Afikaanfche
 rhinocerosfen; schoon men ook wel een weelderig
 uitwas van hoorn, ofte een derde hoorn in dit dier
 ontmoette, gelijk van de Heeren PARSON gezien,
 van ZIMMERMAN bevestigd, en van PALLAS netter
 beschreven is: dat naamelijk het voorfte 18, het
 volgende 12, en het derde 8 duimen lang was.

De hoornen verschillen zeer van kleur, offchoon
 ze meest alle licht-bruin zijn, zomwijlen zijn ze
 wit, ook bont: de witte worden voor de kost-
 baarste gehouden —— Zij bestaan uit hairachtige
 vezelen, die los aan een gehecht zijn in het voet-
 stuk, maar sterk aan een verbonden boven het
 zelve: zij zijn hierin volmaakt gelijkformig aan de
 zelfstandigheid der osse-hoornen, echter niet hol,
 dan eenigzins van onderen, daar ze aan den, een
 weinig voozeren, stoel, op welken ze groeijen,
 gelijkformig zijn. Van het onderfte gedeelte is de
 buiten-schors eenigzins ruw en vezelachtig; dog
 naar het midden is de zelfstandigheid poreus, vet-
 tig en doorschijnend. Men kan ze dus, even als
 andere hoornen, draaijen, en 'er het een en ander
 uit bereiden.

DEEZE hoornen hadden wel-eer een grooten
 prijs, om dat de Indiaanen waanden, en wij dwaas
 genoeg waren, van het te gelooven, dat men uit
 bekens van deeze hoornen gemaakt, niet vergeven
 kon worden: hoedanige bekens ook door Europa
 ver-

verspreid zijn, waaronder de Heer CAMPER ook TOE-
 eenen, die gevlamd is, bezit. Dan thans geloofst GIFT.
 men niet meer van die vergif aanwijzende kracht,
 en houdt dat oude geloof voor loutere inbeelding.

DEWIJL deeze hoornen het bijzondere en ken-
 merkende van dit dier zijn, hebben wij in dit uit-
 trekfel 'er wat ruimer melding van opgegeven.
 Om deeze rede is het ook, dat men hier eene ver-
 zamelings van meer voorbeelden vindt, ten blijke,
 dat de rhinoceros-koppen, of derzelve snuiten
 met twee hoornen meer dan eene eeuw lang in Eu-
 ropa zijn bekend geweest. En hier vindt men al
 een ruim aantal zoo van bezitters van dergelijke
 hoornen, als van Schrijvers, die daarover gehan-
 deld hebben.

DEEZE groote zeldzaamheid kunnen wij, alvoo-
 rens wij van de hoornen aftappen, hier niet met
 stilzwijgen voorbijgaan, dat de W. Ed. Hr. Roëll,
 thans geheim-schrijver van de West-Indische Com-
 pagnie te Amsterdam, een rhinoceros-hoorn bezit,
 in welks midden de draaijer, die het tot een beker
 wilde vormen, het begin van twee paarels ontdek-
 te, en daarop zijn werk staakte. Hoe die 'er in-
 gekomen zijn, is een onoploslijk raadsel. Zeker
 is het, dat het hoorn om die paarels heen gegroeid
 is, even als wij dikwerf ijzere en loode kogels,
 zonder uiterlijk teken, in het midden der elephants-
 tanden rondom gegroeid vinden: op welk eene
 wijze men ook wel harts-hoornen en ijzeren ge-
 reedschap diep in boom-stammen en rondom met
 hout gegroeid vindt.

TOE-
GIFT.

§. VI.

DE oogen zijn, niet als in de varkens, dof en zonder glans, maar wijde en rondé oog-leden hebbende, is dit dier levendig, zagt van oogen en van gezicht. Zij kunnen, even als andere viervoetige dieren, welker oogen zijdelings geplaatst zijn, de voorwaarts staande voorwerpen vrij wel zien. En hoewel dit dier, in evenredigheid van zijn ligchaam, zeer kleine oogen heeft, volgt daaruit echter niet, gelijk de Heer DE BUFFON meent, dat zij slecht zien. Want wij kunnen met onze veel kleinere oogen meer dan $\frac{1}{3}$ van het rond des gezicht-einders zien. En het schijnt ongerijmd, dat eene muis minder wel zoude kunnen zien, dan een paard, om dat haar oog zoo veel kleiner is: het veld mag verschillen, maar geenzins de netheid der afbeeldfels van de voorwerpen op het net-vlies, daar het voornaamelijk en alleen op aankomt. En de Hr. SPARRMAN, hoewel aan dit dier een scherp gezicht ontkennende, getuigt echter, dat het des daags om de hitte zich stil houdende, des avonds, des nachts en des morgens eet: het welk voorzeker strijdig is met een doof en slecht gezicht — De oog-appelen en *pupillæ* zijn, gelijk in den elephant, rond.

§. VII.

TANDEN in dit dier telt men acht-en-twintig, onder en boven aan iedere zijde zeven; dog deeze zijn alle kiezen, geen snij-tanden, zelf geen kaak-tanden, die anders tusfchen beiden instaan. Want allen hebben ze niet alleen de zichtbaare kroonen, maar

maar ook dubbele wortels: eene eigenschap, die Toe-
 anders in geen dier aan de voorste tanden gevonden ^{GIFT.}
 word. De voorste tanden staan, gelijk ook in het
 egel-varken, zeer verre van malkanderen: zelf is
 in het voorste gedeelte der boven-kaak geen tand,
 ofte kies; dewijl de boven-lip eene soort van vin-
 ger uitmaakt, dienende voor dit dier, even als
 een elephant, om kleine dingen aan te grijpen,
 en in den muil te brengen: waarom ook de voor-
 tanden aan de onder-kaak onnut en hinderlijk zijn
 zouden. Waarschijnlijk is het gebrek aan snij-tan-
 den in dit dier aan de lengte van deszelfs kop en
 de krachten der nek-spiereu toe te schrijven, die
 anders meerder zouden moeten zijn. Het neus-
 hol en deszelfs sponsachtige beenderen vergelijken-
 de met die van leeuwen, honden en alle zulke die-
 ren, welker reuk zeer fijn en scherp is, kan de
 Hr. CAMPER daarin niet vinden, dat de reuk in
 dit gedrogt zoo scherp zijn zoude, van, gelijk
 SPARRMAN bericht, te vereischen, dat men tegen
 den wind den rhinoceros naderen moest, om niet
 door hem besprongen te worden. Dus verre van
 den kop.

§. VIII.

HIEROP volgen nog eenige andere bijzonderhe-
 den, die tot nadere kennis van deszelfs eigenschap-
 pen dienen — Men schrijft dat het achteruit
 watere, en hieruit hebben PLINIUS en laater
 Schrijveren opgemaakt, dat het ook achterwaarts
 ofte ruglingspaare; maar geheel zonder grond —
 De ballen schijnen inwendig, gelijk bij den ele-

TOEGIFT. phant, in het lighaam beslooten te zijn — Oude en eenige latere Schrijvers melden, dat de rhinoceros de natuurlijke en geboren vijand van den elephant is, en zijn hoorn tegen eenen steen scherp maakt, en op den buik van deezen mikkende, hem daar wel wist te treffen en te kwetsen. Dan men weet thans, dat dit een verdichtfel is, uit de schouw-speelen der Romeinen, in welken deeze dieren tegen elkander vechten moesten, opgeraapt; naardemaal het zoo wel gebeurd is, dat de laatste den eersten, als dat de eerste den laatsten overwon: en op de Kaap hoort men nooit van het gevecht tuschen beiden. Men ziet ook nooit eenige tekenen van die scherpmakende aflijpingen aan de hoornen der rhinocerosen: en te Versailles verneemt men niet de geringste aandocning in een van de beide dieren, wanneer de elephant de palisfades van den rhinoceros voorbij gaat. Ook word deeze op veele plaatsen gevonden, daar men geenen niet vindt: zoo dat ze, volgens de voorbeschikking des Scheppers, elkanders vijanden niet behoeven te zijn. Daarenboven zijn beiden, als met plant-gewassen zich voedende dieren, mak van aart. En in de schouw-speelen moesten ze door vuur, door terging, en op andere moeilijke wijzen, tot verwoedheid en het onderling gevecht aangehitst worden. En dan kon de rhinoceros, door zijne snellere sprongen, meerdere klein- en vlugheid, den elephant beter ontwijken, en, door zijn zeer voordeelig geplaatst wapen, hem lichtelijk van onderen kwetsen.

§. IX.

TOEGIFT.

ZIJN voedsel is gras, wortels, takken van boommen en allerlei kruid-gewassen: gevangen zijnde, eeten zij allerlei groente, graan, en gaarne zuikerriet — Hij schijnt geen kwaadaartig dier te zijn, maar laat zich wel uit de hand voederen. Hij zal op een mensch niet, t' en zij uit vreeze aanvallen, maar dan vlucht hij ook haast, zonder te vervolgen. Door zijne groote krachten doet hij wel zoo veel kwaad met zijne pooten, als met zijne hoornen — Belaghelijk is het, wanneer BONTIUS aanhaalt, het geene LINNÆUS ook overnam, dat dit dier door *likken dooden zou*, en met zijne scherpe en ruwe tong het vleesch van het gebeente afhaalen. Want het dier is ten eenemaal ongeschikt, om den muil tot vechten, of de tong tot likken te gebruiken, en deeze is zagt, breed, dun, en niet hakerig.

VOORTS is het eene van ouds bekende waarheid, dat 'er tweederlei rhinocerosfen zijn:

Een eigen aan Asië met een enkel rond hoorn, en met aanmerklijke plooijen en schilden over het lighaam voorzien, zoo als door PARSONS, ALBINUS en DE BUFFON zijn afgebeeld. En

Een met twee platachtige hoornen, het eene achter het andere, zonder plooijen of schilden, die alleen in Afrika gevonden word.